SUOMEN ASIANAJAJALIITTO
FINLANDS ADVOKATFÖRBUND

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNTA
lav@eduskunta.fi

8.9.2016 1(2)

Lausuntopyyntönne asiassa HE 99/2016 vp
HALLITUKSEN ESITYS EDUSKUNNALLE LAIKSI ESITUTKINTALAIN MUUTTAMISESTA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI

Lausun Suomen Asianajajaliiton (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) puolesta otsikkoasiassa kunnioittaen seuraavaa.

1 **Oikeus käyttää avustajaa esitutkinnassa (ETL 4 luvun 10 § uusi 2 momentti)**

Säännösehdotus parantaisi epäillyn oikeusturvaa ns. avustajadirektiivin (2013/48/EU) tavoitteiden mukaisesti. Kynnys luopua oikeudesta käyttää avustajaa jäisi kuitenkin oikeusturvan kannalta varsin matalaksi. Kun epäilty on alaikäinen, vapautensa menettänyt, terveydentilansa puolesta tai muutoin haavoittuvassa asemassa, tai epäiltynä rikoksesta johon voitaisiin lain mukaan määrätä puolustaja, tulisi kynnyksen avustajasta luopumiselle olla korkeampi kuin muulloin. Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa alaikäisetkin ovat itsenäisesti luopuneet esitutkinnassa oikeudestaan avustajaan.

Kuulustelut tulisi tallentaa. Erityisesti tämä koskee kuulusteluja, joissa epäilty on luopunut oikeudestaan avustajaan. Tallentaminen parantaisi oikeusturvaa, lisäisi esitutkinnan transparenssia ja säästäisi resursseja oikeudenkäynnissä. Kun epäilty on luopunut oikeudestaan avustajaan, tulisi tallenteelta voida varmistua myös siitä, että hän on tehnyt ratkaisunsa informoituna, omasta tahdostaan sekä saanut tiedon siitä, että hän voi peruuttaa luopumisensa myöhemmin.

2 **Kuultavaa tukevien henkilöiden läsnäolo kuulustelussa (ETL 7:12)**

Epäillyn lisäksi asianomistajalla sekä asianosaisen avustajalla tulisi olla oikeus saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi kysymys siitä, ovatko edellytykset avustajan läsnäolon kieltämiseksi kuulustelussa olleet olemassa. Säännökseen tulisi myös lisätä tuomioistuimen velvollisuus käsitellä asia kiireellisenä, jotta oikeussuojaa olisi saatavissa silloin, kun sitä tarvitaan.

Asianomistajan oikeusturvan kannalta asia saa erityistä merkitystä uuden OK 17 luvun 24 §:n mukaisessa tilanteessa, jossa häntä ei kuulla enää tuomioistuimessa vaan ainoastaan esitutkinnassa. Avustajan läsnäolo-oikeus oikeudenkäyntiä varten tapahtuvassa mahdollisessa asianomistajan ainoassa kuulemisessa täytyy voida varmistaa.

Myös avustajan tulee voida saattaa ratkaisun oikeellisuus tuomioistuimen tutkittavaksi. Asianosainen ei ilman avustajaansa kykene arvioimaan oikeusturvansa edellyttämiä toimia eikä käyttämään oikeussuojakeinoja. Avustajilla on myös lakiin perustuvia velvollisuuksia, joiden toteutuminen ongelmatilanteissa voi edellyttää, että avustaja voi turvautua oikeussuojakeinoihin ilman päämiehensä myötävaikutusta. Esimerkkinä tästä on tilanne, jossa avustajan läsnäoloa kuulustelussa ei ole sallittu.

3 **Oikeusapulain 17 §:n uusi 4 momentti**

Ehdotettu muutos oikeusapulakiin olisi omiaan heikentämään yksityisten avustajien oikeusapuasiakkaiden oikeusturvaa. Mikäli avustajan toiminnassa on säännöksessä tarkoitettuja puutteita, ei hänen asiakkaansa oikeussuojaa lisää se, että hänen työnsä jää asian käsittelyn päätteeksi korvaamatta. Vakaviin ongelmatilanteisiin ei puututa vasta palkkiosta määrättäessä vaan jo aiemmin, jolloin palkkiota ei pääse edes kertymään. Avustajadirektiivi ei edellytä tällaista säännöstä. Direktiivi on säädetty epäillyn vähimmäisoikeuksien toteutumiseksi. Jo nyt oikeusapupalkkioiden taso on jäänyt vakavasti jälkeen asianajajien yleisestä palkkiotasosta. Rikosasiaan voi olla tulevaisuudessa vaikea saada oikeusavun turvin pätevää avustajaa, jos palkkioiden saamiseen luodaan lainsäädännöllä lisää epävarmuustekijöitä. Ns. selvästi perusteettomista valituksista ei ole sellaista selvitystä, joka osoittaisi tarpeen esitettyyn säännökseen.

4 **Avustajan osallistumisoikeus kuulustelussa (ETL 7:17)**

Varsin olennaista esityksessä on esitutkintalain säännös avustajan osallistumisoikeudesta kuulustelussa. Tehokas avustaminen edellyttää, että avustaja voi osallistua kuulusteluun alusta alkaen. Käytännössä se voi onnistua hyvässä yhteistyössä kuulustelijan kanssa, mutta edelleen esiintyy tilanteita, joissa avustajaa estetään tekemästä kuulustelussa työtään ja hänen roolikseen jää vain olla läsnä. Tällaisessa tilanteessa avustajan läsnäolosta kuulustelussa ei ole päämiehelle välttämättä hyötyä, vaan jopa haittaa, koska avustajan läsnäolo luo olettaman siitä, että kuulusteltava on saanut kuulustelutilanteessa tehokasta oikeudellista apua. Tämä kuulustelutilanteisiin liittyvä käytännön ongelma koskee niin epäiltyjä kuin asianomistajia, ja sen korjaantuminen vaatii ilman muuta lainsäädäntötoimia. Avustajan tulee tarvittaessa kuulustelun aikana myös neuvoa päämiestään olla esimerkiksi vastaamatta kysymykseen.

Viittaan myös Asianajajaliiton oikeusministeriölle asiassa antamaan lausuntoon (Dnro 25/2016 pvm 20.5.2016, OM 3/41/2016).

Helsingissä 8. päivänä syyskuuta 2016

Satu Wartiovaara
asianajaja, Helsinki